

מה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם הרשע

המשנה במסכת אבות (פרק ה משנה יט) אומרת: "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו - מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים - מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע.

מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח, כא) 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא', אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר 'ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך' (תהלים נה, כד).

רוח גבוהה

הקנאה (עין רעה) והתאוה (נפש רחבה) והכבוד (רוח גבוהה) הן תכונות שניתן היה לרוכשן, לפי פירוש רבינו יונה, בבית מדרשו של בלעם. מסיבה זו נושא כל מי שיש בו מידות אלו את התואר 'מתלמידיו של בלעם הרשע'.

בלעם קיים את שדרש מתלמידיו. למשלחת הנכבדה של זקני מואב וזקני מדין, שבאה לקרוא לו לבוא ולקלל את ישראל, השיב: "מֵאֵן ה' לְתַתִּי לְהֵלֵךְ עִמָּכֶם" (כב, יג), והשמיט את עיקר הנימוק לסירוב הקב"ה. הוא כמובן לא אמר להם מדוע דחה הקב"ה את רצונו ללכת עמהם ולקלל את עם ישראל, "כִּי בָרוּךְ הוּא". במקום זאת, סיפק בלעם אמתלה משלו, הוא המציא תרוץ "מקוריי", כפי שמבאר רש"י על הפסוק 'מֵאֵן ה' לְתַתִּי לְהֵלֵךְ עִמָּכֶם': "אלא עם שרים גדולים מכם", ומוסיף רש"י לימוד חשוב: "למדנו שרוחו גבוהה".

בלק נענה לדרישתו, ואכן אנו קוראים על כך "וַיִּסָּף עוֹד בָּלֶק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלֶּה" (כב, טו). וכדי שרוחו הגבוהה של בלעם תבוא על סיפוקה, מפציר בו בלק באמצעות שליחיו: "אַל נָא תִמְנַע מִהֵלֵךְ אֵלַי, כִּי כַבֵּד אֶכְבְּדֶךָ מֵאֵד וְכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה".

נפש רחבה

משראה בלעם שרדיפתו אחר הכבוד נשאה פרי, חשף מידה נוספת ממידותיו – **התאוה**. בדברי תשובתו לשרים הנכבדים הוסיף: "אִם יִתֵּן לִי בָלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לְעִבֵר אֶת פִּי ה' אֶלְהִי לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְדוֹלָה". אמנם הוא חשף מעט "סודות", אך מדבריו לא נפקדו רצונותיו וחמדת הממון. בלעם לא הסתיר את רצונו: "אִם יִתֵּן לִי בָלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב". תאוות הממון היתה נר לרגליו, עד שאמצעי השכנוע שיכול היה להועיל, אלמלי צו ה', הוא חלום דמיוני על בית מלא כסף וזהב.

גם מידת הקנאה, שנעוצה בעין הרעה, לא נעדרה ממשנתו של האיש. היא מוצאת את ביטויה בפסוק: "וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשֶׁבֶטָיו" (כד, ב), ופירש רש"י: "ביקש להכניס בהם עין רעה". מסיים רש"י: "והרי יש לך ג' מידותיו: עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה". מצאנו איפוא מפורש בפרשה, **ששלושת הדברים המוציאים את האדם מן העולם – קנאה, תאוה וכבוד היוו את תורתו של גדול נביאי אומות העולם.** ולא אידיאולוגיה תיאורטית, בבחינת 'נושא ללימוד', אלא תורה מעשית, שליוותה אותו בחיי היום – יום.

תלמידיו של אברהם אבינו

בית מדרשו של אברהם אבינו היה ההיפוך הגמור. לעומת תורת בלעם הרשע, מציינת המשנה את שלושת הדברים שבהם ניכרים תלמידי אברהם אבינו: עין טובה, רוח נמוכה ונפש שפלה. הם למדו את האנטיתזה למה שנלמד אצל בלעם. תחת 'קנאה' דברו שם על 'חסד'. במקום 'גאוה' ורדיפת כבוד התחנכו שם ל'ענווה', וכנגד ה'תאוה' הצטיינו תלמידי אברהם אבינו בכבישת המידות והיצר.

על פי משנה זו, נחלקים כל יושבי תבל לשתי קבוצות: תלמידי אברהם אבינו, ותלמידי בלעם הרשע. כל אדם יכול לבחור לעצמו לאיזה בית מדרש הוא חפץ להשתייך. אך כדאי לזכור את הסיפא של המשנה באבות: "תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין העולם הזה ונוחלין בעולם הבא...", לעומתם תלמידיו של בלעם הרשע "יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת".

לתלמידי בלעם נדמה שהם מנצלים לכל הפחות את חיי העולם הזה. המשנה מלמדת אותנו עד כמה הם טועים. בלעם ותלמידיו מפסידים גם את העולם הזה, וגם את העולם הבא ואילו תלמידי אברהם אבינו מאושרים בעולם הזה וטוב להם בעולם הבא.

לתגובות – office@shaalti.co.il

להזמנת ההרצאה 'שבת חלום', בנייד – 052-9453811

הכותב: הרב חגי ולוסקי – מרצה ומחבר סדרת הספרים 'תורתך שאלתי' על התורה, רב המכר 'כי ישאלך' – על הגדה של פסח, 'מה שאלתך' – על מגילת אסתר.